

28. *Cook N.* Tone of Voice and Mind. The Connections between Intonation, Emotion, Cognition and Consciousness. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Company, 2002. – 294 p.
29. *Durand J., Laks B.* Phonology, Phonetics and Cognition // Oxford Studies in Theoretical Linguistics. – N. Y.: Oxford University Press. – 2001. – P. 10-51.
30. *Gandour J.* Frontiers of Brain Mapping of Speech Prosody // Brain and Language. – N. 71. – 2000. – P. 75–77.
31. *Lakoff G.* Cognitive Phonology // the Last Phonological Rule: Reflections on Constraints and Derivations. – Chicago: University of Chicago, 1993. – P. 117-145.
32. *Langacker R.W.* Discourse in Cognitive Grammar // Cognitive Linguistics. – 2001. – Vol. 12. – No 2. – P. 143–188.
33. *Laver J.* The Gift of Speech: Papers in the Analysis of Speech and Voice. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 1991. – 400 p.
34. *Lewis E., Tatham M.* Automatic Segmentation of Recorded Speech into Syllables for Speech Synthesis // Proceedings of Eurospeech'01. – Aalborg: International Speech Communication Association, 2001. – P. 1703–1707.
35. *Monaghan A.I.C., Ladd D.R.* Symbolic Output as the Basis for Evaluating Intonation in Text-to-Speech Systems // Speech Communication. – 1990. – No 9. – P. 305-314.
36. *Pierrehumbert J.B.* The Phonetic Grounding of Phonology // Les Cahiers de la Bulletin de la Communication Parlée. – 2000. – No 5. – P. 7–23.
37. *Pierrehumbert J.B.* What People Know about Sounds of Language // Studies in the Linguistic Sciences. – 2000. – 29 (2). – P. 111-120.
38. *Romaine S.* Bilingualism. – Blackwell Publishing, 2004. – 384 p.
39. *Tatham M.* Cognitive Phonetics – Some of the Theory // In Honor of Ilse Lehiste, eds. R. Channon and L. Shockey. – Dordrecht: Foris Publications, 1987. – P. 271-276.
40. *Tatham M.* Cognitive Phonetics // Advances in Speech, Hearing and Language Processing / Ed. by W.A. Ainsworth. – L.: JAI Press, 1990. – Vol. 1. – P. 193-218.
41. *Wells J.C.* Overcoming Phonetic Interference // Speech, Hearing and Language: Work in Progress. – 2000. – Vol. 11. – P. 111-128.
42. *Wheeldon L.R., Lahiri A.* Prosodic Units in Language Production // Journal of Memory and Language. – 1997. – No 37. – P. 356-381.
43. *Wierzbicka A.* Language. Culture. Cognition. – N. Y.: Oxford University Press, 1997. – 480 p.

Верещак Ю.М.

**Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка**

СЕГМЕНТНІ ОСОБЛИВОСТІ АВСТРАЛІЙСЬКОГО ВИМОВНОГО ТИПУ В НОРМАТИВНОМУ АСПЕКТІ

Протягом свого історичного розвитку фонетична система англійської мови функціонує як цілісне утворення – макросистема, що існує у вигляді мікросистем – національних варіантів [7, 15]. Інвентарно-дивергентне дослідження фонетико-фонологічних особливостей вимовних варіантів мови дозволяє виявити як загальні закономірності фонологічної еволюції мови, так і чинники, що зумовлюють фонологічну дивергентність її варіантів [1, 81]. Вивчення вимови в нормативному аспекті є необхідною умовою більш глибокого пізнання законів мовної еволюції, природи вимовних норм, визначення форм динаміки в мові, що актуально і для теорії мови, і в плані вирішення завдань прикладного мовознавства [2, 6].

У центрі нашої уваги є виділення сукупності тих розрізнявальних ознак на фонемному та фонетичному рівнях, які дають підстави вважати австралійський варіант англійської мови її окремим різновидом, а варіант вимови – сучасною австралійською нормативною вимовою. Мета цієї статті – розглянути вимовний тип як об'єкт лінгвістичних досліджень та виділити систему параметрів для опису національного

вимовного типу з фонологічної та фонетичної точок зору. Поставлена мета вимагає розгляду понять “вимовна норма”, “вимовний тип”, “параметри опису вимовного типу”, “фонемний та фонетичний аспекти вимовного типу”.

Вивчення вимовної норми є багатоаспектною проблемою, складність якої зумовлена як внутрішньомовними, так і позамовними чинниками її розвитку та функціонування [5, 14]. Хоча вимовна норма була предметом уваги багатьох зарубіжних та вітчизняних лінгвістів [4; 7; 8; 9; 10; 16] протягом минулого століття, на часі ця проблема ще не знайшла свого остаточного вирішення. Дотепер не існує чіткого визначення поняття “вимовна норма” та таксономічного опису її характеристик.

Вимовна норма є тією частиною мовної норми, що відіграє першочергову роль в усному спілкуванні. М. В. Раєвський виділив такі ознаки вимовної норми для будь-якої розвиненої літературної мови: 1) кодифікованість, тобто закріпленість у вигляді сукупності правил, викладених у спеціальних довідниках; 2) обробленість, тобто підпорядкованість певним правилам, що є результатом цілеспрямованої діяльності спеціалістів з відбору найбільш оптимальних артикуляцій окремих звуків і найбільш комунікативно виправданих реалізацій нормативного звукового складу конкретних слів цієї мови; 3) можливість бути досяжною, тобто наявність у нормі тільки таких правил, що дозволяють їй бути засвоєною усіма мовцями; 4) стабільність у сполученні з можливістю, тобто збереження нормою своєї якості в цілому протягом певного часу при постійних змінах її окремих правил у практиці мовленнєвої діяльності, що робить періодичні уточнення, а іноді й перегляд норми в тій чи іншій її частині [7, 93].

На думку Д. А. Шахбагової, на рівні звукової підсистеми мови норма визначається як оброблена вимовна форма єдиної літературної мови, яка підпорядковується певним законам і правилам, і тому прийнята (імпліцитно) у певному мовленнєвому колективі [2, 26]. При цьому слід додати, що орфоепічна норма визначає інвентар варіантів, межі варіювання, а також прийнятні й неприйнятні варіанти вимови [там само].

Одне з загальноприйнятих визначень норми описує її як сукупність найбільш стійких, традиційних реалізацій елементів мовної структури, відібраних та закріплених у процесі соціальної комунікації, а також тих закономірностей, які визначають вживання даних мовних засобів. Поняття, які корелюють із нормою та обумовлюють її стан, охоплюють 1) систему; 2) узус; 3) кодифікацію [3, 166].

Тип вимови також належить до недостатньо досліджених понять. Найбільш детальний опис різних типів вимови англійської мови був здійснений професором Дж. Велзом у 1981 році. У своїй монографії “Accents of English” вчений подає таке визначення вимовного типу: “Будь-який тип вимови можна визначити як сукупність особливостей вимови мовця і, у більш загальному значенні, вимови соціальної групи, до якої він належить” [17, 1]. [Переклад наш – Ю.В.]. Автор має на увазі вимову окремих голосних та приголосних звуків, інтонаційні, ритмічні характеристики тощо. Також до уваги беруться структурний та системний взаємозв'язки між ними [17, 1]. На думку Д. Аберкромбі, тип вимови можна характеризувати як сукупність вимовних форм і моделей, що виявляють однорідні фонологічні характеристики (системні і структурні) та обмежену кількість варіативних фонетичних (реалізаційних) і дистрибуційних характеристик, які вживаються для звукового оформлення мовлення членами мовного загалу з однаковою соціальною та географічною належністю [3, 72].

Для виділення відмінних ознак різних вимовних типів однієї полінаціональної мови важливо брати до уваги саме сегментний рівень [4, 52]. На цьому рівні Д. Аберкромбі виділяє чотири групи відмінностей:

- 1) системні (відмінності в інвентарі фонем);
- 2) структурні (фонотактичні);
- 3) лексико-дистрибуційні (відмінності у розподілі фонем у слові);
- 4) реалізаційні (відмінності у продукуванні/вимові алофонів).

Серед цих ознак системний, структурний та лексико-дистрибуційний параметри належать до фонологічного аспекту опису вимовного типу, а реалізаційний – до фонетичного. Як вважають деякі фонетисти [13, 64; 12, 51], ці параметри ієрархічно організовані при визначенні специфіки фонологічної системи певного варіанту вимови: більш вагомими при порівнянні двох варіантів вимови є реалізаційний та структурний параметри, у той час, як системний та лексико-дистрибуційний – менш вагомими.

Доцільно при порівнянні різних типів вимови розглядати різні підсистеми, наприклад, підсистему приголосних на початку слова та підсистему приголосних у постпозиції, підсистему голосних у наголошеному складі та голосних у наголошеному складі [9, 56].

Обираємо вищенаведену систему параметрів, розроблену Д. Аберкромбі, для опису сегментних характеристик австралійського вимовного типу (AusE). Спершу розглянемо його статус. Уперше австралійська вимова як вимовний тип отримала лінгвістичний опис у працях А. Мітчела та А. Делбріджа [15], які виділили такі типи вимови: General, Cultivated, Broad. Ці вимовні типи були описані як наслідок масштабного дослідження вимови більш ніж 7000 носіїв австралійського варіанту англійської мови. У центрі уваги знаходились переважно голосні звуки /eɪ/, /ɪ /, /aɪ/, /ɔʊ/, /aʊ/, /ʊ/ [5, 112]. Об'єктом нашого дослідження виступає австралійська вимовна норма, у межах якої виділяють Cultivated Australian та General Australian [10, 2]. Систематизуємо дані наукових розвідок австралійської вимови [8; 9; 10; 12; 13; 14; 15; 17] згідно з обраною нами сукупністю параметрів для опису цього вимовного типу.

1. **Системні відмінності** (відмінності в інвентарі фонем) мають місце, якщо в різних варіантах вимови функціонує неоднакова кількість фонологічних опозицій і неоднакова кількість фонем. На цьому рівні слід розглядати окремо систему голосних та систему приголосних. Узагалі австралійський тип вимови – Australian English/AusE – за сегментними кількісними характеристиками близький до британського вимовного стандарту – Received Pronunciation/RP [12, 90]. У дослідженнях австралійської фонетисти Фелісіті Кокс (Cox) реконструйована система фонем AusE і експериментальним шляхом підтверджена її ізоморфність інвентарю фонемних сегментів RP [10, 1]. За своїми системними характеристиками AusE у зіставному плані з RP не виявляє дивергентних рис.

2. **Фонотактичні (структурні) особливості** вимовних варіантів виявляються у специфічній сполучуваності фонем при утворенні ієрархічно більших одиниць – складів, в обмеженнях щодо сполучуваності та використання фонем у більших структурах. Найбільш яскравим аспектом при виділенні фонотактичних особливостей серед різних типів вимови англійської мови є “єрність”, тобто наявність або відсутність звука /r/ перед голосними, приголосними та перед паузою [9, 56]. Ті типи вимови, де /r/ зустрічається в усіх названих позиціях, називаються “єрними”, наприклад, шотландський тип англійської вимови. Австралійський тип вимови вважається “безєрним”, тобто /r/ зустрічається лише перед голосним. Однак незначна кількість австралійців ірландського походження схильні вимовляти /r/ в будь-якій позиції [9, 57].

3. **Лексико-дистрибуційні особливості** охоплюють розподіл фонем в словах. Два варіанти вимови можуть мати однаковий інвентар голосних і приголосних фонем, однакові фонотактичні можливості і при цьому використовувати різні фонемні в тій самій позиції у

слові. Дистрибуційні відмінності є найбільш помітними, особливо для мовців – представників різних типів вимови однієї мови.

AusE виявляє розширену дистрибуцію вживання нейтрального /ə/(schwa) порівняно з RP. Окрім низки ненаголошених префіксів та суфіксів, де /ə/ витісняє ненаголошену фонему /ɪ/ (наприклад, в *-ess, -ity, -ace* тощо), в AusE schwa вживається у закінченнях форм дієслів минулого часу *-ed* та множини іменників *-es*, що може спричинювати явище омонимії: *officers* /ɔfɪsəz/, *offices* /ɔfɪsəz/, замість традиційного /ɪ/. Як дивергентну рису за лексико-дистрибуційним параметром констатуємо більш інтенсивну дію тенденції централізації ненаголошених голосних в AusE [17, 601].

Фонема /ɑ:/, навпаки, виявляє звуження своєї дистрибуції в AusE на відміну від RP: /ɑ:/ практично не вимовляється перед двома приголосними у словах на зразок *plant, ask, dance*, де замість неї вживається /æ/, подібно до загальноамериканського вимовного типу (GenAm) [8, 72].

Найбільше дивергентних рис між AusE та RP виявляється в підсистемі дифтонгів та довгих голосних [12, 90]. Серед них:

а) закриті дифтонги RP мають такі відповідники в AusE: /eɪ / → / ʌɪ /, наприклад *same* /selm/ → / sʌɪm/; /aɪ / → / oɪ /, наприклад *time* /taɪm/ → /toɪm/;

б) центруючі дифтонги /ɪə/, /εə/, /ʊə/ в AusE мають своїми відповідниками монофтонгізовані варіанти, у яких глайд практично не вимовляється, наприклад: *here* /hi:/, *clear* /kli:/;

в) довгі голосні RP /i:/ та /u:/ виявляють дифтонгізовану вимову в AusE:

RP /i:/ → AusE / eɪ /, наприклад *tea* /teɪ /;

RP /u:/ → AusE / əʊ /, наприклад *too* /təʊ/.

Дифтонгізована вимова /i:/ визначається як одна зі специфічних рис AusE [5, 112]. Найбільш помітні дистрибуційні відмінності AusE в підсистемі приголосних охоплюють:

а) спрощення груп приголосних, елізія /t/, /k/, /g/, /h/, наприклад *facts* /fæks/, *recognize* /rekənaɪz/;

б) субституція приголосних, наприклад, заміна кінцевого /ŋ / на /n/, наприклад *morning* /mɔ:nən/.

4. Реалізаційні відмінності – це відмінності фонетичного характеру на рівні продукування алофонів голосних і приголосних фонем. Такі відмінності більш поширені, ніж відмінності в інвентарі фонем [4, 55], можуть мати місце навіть при однаковому інвентарі фонем у двох варіантах вимови [10, 2], оскільки стосуються реалізаційних характеристик фонем, відмінностей у вимові алофонів однієї і тієї ж фонемі. Основні реалізаційні відмінності у системі вокалізму AusE охоплюють вимову коротких монофтонгів переднього ряду.

За останні 30 років голосні AusE значно змінилися. Як дифтонги, так і монофтонги набули нових рис внаслідок зміни фокусу артикуляції [9, 54]. Деякі з зазначених змін стали наслідком впливу внутрішніх факторів. Для дослідників питання зміни продукування голосних в AusE становить особливий інтерес, оскільки саме голосні визначають його особливості як національного варіанту [10, 2].

В AusE короткі монофтонги переднього ряду /i/, /e/ та /ʊ/ реалізуються у вигляді своїх більш закритих алофонів [10, 3]. Так, за даними Ф.Кокс, /e/ реалізується як /æ/, наприклад, *dress, bed, head* /dræs/, /bæd/, /hæd/. Лабіалізований алофон фонемі більш просунутий вперед в AusE /ə/, наприклад, *book* /bək/ [там само].

Яскравою дивергентною реалізаційною рисою у підсистемі приголосних вважається відсутність так званого glottal stop як позиційного варіанта фонемі /t/ в словах на зразок *button, flatten* [10, 6]. Ця риса потребує окремого дослідження. Слід зазначити, що вона є візитною карткою вимовного типу Cockney, що вважається генетичною основою AusE поруч з південноанглійським та ірландським типами англійської вимови. На часі в RP фонетисти фіксують розширення дистрибуції вживання glottal stop у вимові молодого покоління носіїв RP та Estuary English [16, 2].

Ми зробили спробу виділити сукупність тих розрізнявальних ознак на фонемному та фонетичному рівнях, які дають підстави вважати австралійський варіант англійської мови її окремим різновидом. AusE виявляє конвергентність з RP у його системних та фонотактичних характеристиках, але згідно з лексико-дистрибуційним та реалізаційним параметрами можна виділити цілу низку дивергентних рис. Перспективою подальшого дослідження австралійського вимовного типу в галузі сегментної фонетики можуть стати актуальні фонетичні процеси в системі голосних та приголосних фонем, варіювання в аспекті австралійської вимовної норми.

Використана література:

1. *Дацька Т.О.* Фонетико-фонологічні особливості загальноамериканського типу вимови (сегментний рівень) // Наукові записки Кіровоградськ. державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. – Сер. Філол. науки (мовознавство). – Вип. 26. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2000. – С. 80-91.
2. *Дацька Т.О.* Динаміка фонетичної структури слова в аспекті сучасної американської вимовної норми (на матеріалі лексикографічних джерел): Дис. ...канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2002. – 228 с.
3. *Паращук В.Ю.* Соціокомунікативні виміри нормативної вимови мовця // Наукові записки. – Сер.: Філол. науки (мовознавство). – Випуск 44. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім.В.Винниченка, 2002. – С. 71-75.
4. *Паращук В.Ю.* Зміни в кодифікованих вимовних нормах сучасної англійської мови // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. – Сер.: Філол. науки (мовознавство). – Випуск 26 – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім.В.Винниченка, 2000. – С. 165-175.
5. *Паращук В.Ю.* Теоретична фонетика англійської мови. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 240 с.
6. *Поліщук А.В.* Норма і варіативність у системі дифтонгів британського та американського варіантів англійської мови (на матеріалі лексикографічних джерел): Дис. ...канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. лінгвіст. ун-т. – К., 2001. – 216 с.
7. *Раевский М.В.* Опыт определения понятия произносительная норма // Нормы реализации языковых средств. – Горький: Изд-во Горьк. гос. пед. ин-та. – 1986. – С. 84-89.
8. *Шахбагова Д.А.* Теоретические особенности произносительных вариантов английского языка. – М.: Высшая школа, 1982. – С. 128.
9. *Abercrombie D.* The Accents of Standard English in Scotland // Fifty Years in Phonetics/ Selected Papers/ – Edinburgh: Edinburgh University Press, 1991. – P. 54-65.
10. *Cox F.* Australian Vowels: Australian Identity. – On-line: en.wikipedia.org/wiki/Australian_English.
11. *Gimson's Pronunciation of English / Fifth Edition.* – Revised by Alan Cruttenden. – L.: Edward Arnold, 1994. – 304 p.
12. *Giegerich H.J.* English Phonology. – Cambridge: Cambr.Univ.Press, 1995. – 333 p.
13. *Laver J.* Principles of Phonetics. – Cambridge: Cambr.Univ.Press, 1994. – 707 p.
14. *Mannel R.* Perceptual Vowel Space for Australian English Lax Vowels: 1988 and 2004. Proceedings of the 10th Australian Conference on Speech & Technology. – Sydney: Macquarie University, 2004 – P. 221–226
15. *Mitchell A.G., Delbridge A.* The Pronunciation of English in Australia. – Sydney, 1965. – 83 p.

16. *Pennington M.C.* Phonology in English Language Teaching: an International Approach. – L.: Longman, 1996. – 282 p.
17. *Wells J.C.* Accents of English. – Cambridge, L., N.Y.: Cambridge University Press, 1982. Books 1,2,3. – 685 p.
18. *Wells J.C.* The Cockneyfication of RP? –
On-line: <http://www.phon.ucl.ac.uk/home/estuary/cockneyf-ipasam.htm>.

Гамзюк М.В.
Київський національний
лінгвістичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ЕМОТИВНОЇ І КОГНІТИВНОЇ СИСТЕМ

Постановка завдання. Останнім часом все більша кількість наукових досліджень присвячена вивченню емотивності – відображення емоцій мовними засобами. У цьому плані вивчаються всі мовні рівні: від фонетики до тексту.

Актуальність та зв'язок із науковими завданнями. Зважаючи на інтенсивний розвиток когнітивістики, виникає питання про взаємодію емотивного і предметно-логічного (когнітивного) компонентів значення у семантичній структурі мовних одиниць. Деякі дискусійні питання дозволять з'ясувати онтологічні і гносеологічні особливості емотивної та когнітивної систем, а також їхньої взаємодії.

Учені відзначають, що основу унікальної людської поведінки становить взаємодія чотирьох психічних систем: емотивної, перцептивної, когнітивної і моторної. Кожна з них може функціонувати окремо, але лише при гармонійній взаємодії вони здатні забезпечити ефективність дій людини. У цій роботі більша увага приділяється аналізу специфіки і взаємодії емоційної і когнітивної систем.

Незважаючи на велику кількість теорій і підходів до аналізу емоцій, вчені-психологи однак є в тому, що ця система відіграє важливу роль у житті та діяльності людини.

Людина, будучи одночасно живим організмом і членом суспільства, відображає у своєму мозку об'єктивні відношення, що складаються в неї як у особистості з окремими об'єктами відображення. Відображення включає в себе також ставлення особистості як діючого суб'єкта до об'єктів, які можуть задовольнити її потреби або перешкодити цьому процесу. Ця своєрідна сфера відображення світу в мозку людини і складає емоційну сторону людської психіки. У житті людини емоції завжди виступають у нерозривній єдності з пізнавальними процесами. У реальному житті не буває "чистих" емоцій. Вони завжди предметні, оскільки викликаються тим, що людина відчуває, сприймає, уявляє, про що думає відносно предметів чи явищ об'єктивного світу. Емоції можуть збуджуватися словами, які є знаками відомих людині об'єктів, зовсім невідомі об'єкти не можуть бути джерелом емоційних переживань людини. Від того, як розуміються ті чи інші явища, життєві ситуації, події, залежить характер переживань, які виступають як особлива форма пізнання людиною життєвих явищ.

Емоції є своєрідним відображенням об'єктивної дійсності у мозку людини. Їхня своєрідність полягає в тому, що і як у них відображається. В емоціях відбиваються відношення певних об'єктів до життя людини як природної і суспільної істоти, до її потреб і прагнень, а також ставлення людини до них. Такий вид відображення здійснюється у